

Yoksulluğun Yönetilmesi ve Sosyal Güvenlik Hakkı

Murat Özveri

Giriş

Sosyal güvenlik sistemlerinin reform adı altında adım adım özelleştirilmesi, Türkiye'nin gündeminden düşmeyen belli başlı konulardan birisi olma özelliğini, bugün de sürdürmektedir. İlginç olan, bu güne kadar bu alanda atılan her adımın, "Reform" başlığı altında sunulmuş olması ve bu reform sayesinde de herkesin sosyal güvenlik şemsiyesi içerisine alınacağı; sosyal güvenlik hizmetlerinin mevcut sosyal güvenlik kuruluşlarının veriyor olduklarından daha kaliteli, daha etkin bir şekilde verileceği iddialarıyla yola çıkılmış olmasıdır. Oldukça olumlu çağrışımlar yapan "reform", "kalite", "etkinlik", gibi kavramları kazdığımızda ise altından sosyal güvenliğin ancak piyasa koşullarında bir hizmet haline getirilirse verimli olacağı inancını yerleştirmeye ve bunun maddi koşullarını oluşturmaya yönelik uygulamalar ve piyasa fetişizmi çıkmaktadır.

Verilmeye çalışılan sosyal güvenlik hizmetlerinin kalitesi, içinde yer aldığı bütünsellikten kopartılıp sisteminin kendi krizi çerçevesinde değerlendirildiğinde, piyasanın bir alternatif olarak belirmesi kolaylaşmakta; önemi yeterince kavranmamış olan sosyal güvenlik hakkının sahipleri karşılaştıkları pratik sorunlar karşısında sunulan piyasa alternatifine sempati duyabilmektedir. Daha somut söylemek gerekirse sabah beşten öğle on ikiye kadar SSK hastanesinde kuyrukta bekleyen, bu bekleme karşılığında, çoğunlukla iki ya da üç dakikayı geçmeyen bir sürede muayene olan sigortalıları, banka kuyruklarındaki emeklileri "bu çileniz ancak sosyal güvenliğin özelleştirilmesiyle çözülür" önerisine hak veremeye ikna etmek kolaylaşmaktadır.

Sosyal güvenlik kuruluşları hakkında basında sık sık boy gösteren yolsuzluk haberleri, bu kuruluşların sürekli birer kara delik olarak tanımlanmaları, sosyal güvenlik kuruluşlarının hantal bürokratik yapıları kişilerin sosyal güvenlikleriyle ilgili gündelik günlük sorunlarına eklendiğinde tek tek ağaçlar, ormanın görünmesini engellemektedir.

Bu çalışmada, sosyal güvenlik hakkı ve sosyal güvenliğin özelleştirilmesi projesi yorumlanmaya çalışılmıştır. Yazıda, bireyin sosyal güvenlik hakkının bilinçli bir tercihle erozyona uğratılmaya çalışıldığı vurgulanmış, sosyal güvenlik hakkının ortadan kaldırılmasının aynı zamanda “vatandaş” kavramının da ortadan kaldırılması sonucunu beraberinde getireceği, asıl amacın kârlı bir alan olan sosyal güvenlik alanına özel sektörün girmesi olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Adım adım özelleşen sosyal güvenlik sisteminin yerini alacak olan mekanizmanın ise yoksulluğun en az maliyetle yönetilmesi olacağına gösterilmesi amaçlanmıştır.

Sosyal Güvenliğin Gelişmesi ve Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Tanınması

Sanayi Devrimi bireyi köyünden ve buradaki eski dayanışma kurumlarından kopartıp, fabrikaların etrafında oluşan kentlerde yaşamak zorunda bırakmış; ancak onun “güven” gereksinimini karşılayamadığı için de kendisine düşman bir kitle yaratmıştır. İngiltere’de 19. yüzyılın başlarında adına fabrika kentleri denen, işçilerin ancak zar zor karınlarını doyurabilecek bir ücretle yaşamını sürdürmeye çalıştığı; uzun çalışma saatleri ve yetersiz ücretlerin pençesinde kıvrandığı, kendilerinin o zamana kadar bilinmeyen meslek hastalıklarına, çocuklarının ise kirli hava, is ve kurum yüzünden (İngiliz hastalığı olarak da anılan) raşitizme yakalandığı, kısaca “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” sloganlarının işçiler için karın tokluğuna çalışma ya da aç kalma özgürlüğüne dönüştüğü sanayi şehirleri ortaya çıkmıştı (Çelik, 2000: 4). Bu olumsuz koşullar işçileri huzursuz ediyor, sık sık başkaldırıları yaşıyor, yaşanan sorunların kapitalizmin kendisinden kaynaklandığını savunan sosyalistlerin işçi sınıfı içindeki etkisi artıyor. B etki kapitalist sistemi tehdit edici boyutlara ulaşıyor, bunun sonucu olarak yönetenler yeni arayışlara itiliyor; gelecek güvencesi kalmayan huzursuz, asi işçi sınıfını düzen ve sistemle barıştırmak gerekiyordu (Akkaya, 2000: 84).

Nitekim, sanayi devrimini yapan Batı, kendi işçi sınıfıyla sos-

yal refah devleti ve bu aşamada oluşturmuş olduğu sosyal güvenlik sistemi sayesinde bir anlamda barışmış, işsizlerin örgütlenme haklarını, sosyal güvenlik hakkını tanıyarak kapitalist sistemin kendini yeniden üretmesini ve ulus devletini güvenceye almıştır. Dolayısıyla kapitalizm işçileri düşündüğünden ya da sosyal güvenlik gereksinimini evrensel bir gereksinim olarak gördüğü için sosyal güvenlik kurumları yaratmış değildir; bu kurumlar işçilerin mücadelesiyle elde edilmişlerdir.

Yönetenlerin çıkardığı ders çok nettir. Sosyal güvenliğin kapsamına giren işsizlik, özürlülük (sakatlık) ve emeklilik (yaşlılık) gibi sosyal riskler, önemli ve kendine özgü etkilere sahiptir. Gelirin yerine geçecek bir sistemin olmaması, toplumda çok daha fazla insanı etkiler. Toplumların kendilerini bu zararlı risklerden korumaya çalışmasının bu risklere sosyal riskler demesinin ve bireyin kendi inisiyatifi dışındaki zorunlu programlar kapsamına alınmasının altındaki sebep budur (Berghman, 1996). Ancak bu işçi sınıfının siyasi bir güç olarak varlığını gücünü hissettirdiği ölçüde böyledir. Bir başka anlatımla, sermayenin topluma yararlı olması diye bir olgu tarihsel olarak hiçbir zaman var olmamıştır, olmayacaktır da.

Sosyal güvenliğin ve sosyal hakların uluslararası düzlemde tanınması daha çok II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekleşmiştir. Uygun bir yaşam standardı, yeterli beslenme, sağlık hizmetleri, diğer sosyal ve ekonomik göstergeler sadece gelişme hedefleri değil, insan hakları olarak tanımlanır olmuştur (Schaffer, 2001: 2). Örneğin *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'nin 22. maddesinde sosyal güvenlik hakkı evrensel bir hak olarak tanınmıştır: "Herkes toplumun bir ferdi olarak sosyal güvenlik hakkı"na sahiptir. Sosyal güvenlik bireyin onuru, kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların tatmin edilmesi temeline dayanır". Aynı bildirinin 25. maddesi ise sosyal güvenlik hakkının ayrıntılarını vurgulamaktadır:

Her kişinin gerek kendisi gerekse ailesi için yiyecek, mesken, tıbbi yardım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere, sağlık ve refahını sağlayacak bir yaşama düzeyine ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık hallerinde veya geçim olanaklarından iradesi dışında yoksunluk yaratacak diğer bütün durumlarda sosyal güvenliğe hakkı vardır. Doğum yapan kadın ve çocuklarının özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, her türlü sosyal yardımdan yararlanmak hakkına sahiptirler.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ise, 1952 yılında kabul et-

miş olduğu, 102 Sayılı *Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme*'yle sosyal güvenliğe ilişkin asgari normları belirlemiştir. Türkiye'nin 29 Temmuz 1971 tarihinde onayladığı 102 Sayılı Sözleşme, sosyal güvenliğin dokuz temel dalını "hastalık (tıbbi bakım), hastalıkta yitirilen kazancın karşılanması, iş kazası ve meslek hastalığı, analık, sakatlık, yaşlılık, ölüm, aile yardımları ve işsizlik" olarak sıralamıştır. 1968 yılında yürürlüğe giren ve Türkiye'nin 1979 yılında onayladığı *Avrupa Kodu ve Sosyal Güvenlik Sözleşmesi* ise, onay koşulu olarak ILO'nun 102 Sayılı Sözleşmesi'nde belirlenen dokuz sosyal risklerden en az altısına yönelik olarak bir sosyal koruma mekanizmasının kurulmuş olması koşulunu aramıştır (Özveri, 2000: 2). Türkiye'nin 1989 tarihinde bazı çekinceler koyarak onayladığı *Avrupa Sosyal Antlaşması*'nın (*Avrupa Sosyal Şartı*) Türkiye'nin çekince koymadığı *Sosyal Güvenlik Hakkı* başlıklı 12, *Sağlık ve Sosyal Yardım Hakkı* başlıklı 13. ve *Sosyal Refah Hizmetlerinden Yararlanma Hakkı* başlıklı 14. maddelerinde de sosyal güvenlik hakkına ilişkin temel ilkeler bir kez daha belirlenmiştir.

Sosyal güvenliğin bu belgeler tarafından bir hak olarak tanınması elbette ki gelişmiş kapitalist ülkelerde işsiz, aç, gelecek güvencesi olmayan hiç kimsenin kalmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine hem tarihsel ve ülkelerarası farklılıklar sözkonusudur; hem de sosyal güvenlik sistemleri önde gelen kapitalist ülkelerde bile düzenli bir geliri olmayan, evsiz grupların ortaya çıkması engellememiştir (Yıldırım, 2000: 75). Bu ülkelerde sosyal güvenlik kurumları, mesleklerin giderek esnekleştirilmelerine uyarlanmamıştır. Giderek daha geniş bir kategori haline gelen "atipik" çalışanlar ya hiç korunmamakta ya da pek az korunmaktadır; yarım zamanlı çalışma, geçici çalışma ya da evde çalışma gibi esnek çalışma türlerinin tümünde çalışanlar sosyal güvenlik sistemindeki bu boşluklardan zarar görmektedir; esnek zamanlı sözleşmelerin güvensizlikleri, bu sözleşmelerle çalışan işçilerin emeklilik maaşına hak kazanma, erken emeklilik ve işsizlik güvencesinden yararlanma koşullarını zorlaştırmaktadır (Hutsebaut, 1998: 19).

Neoliberalizm ve Sosyal Güvenliğin Yok Edilmesi

1980'li yıllarla birlikte artan neoliberal saldırı, sosyal refah devleti kavramıyla birlikte sosyal güvenliği de kendisine hedef olarak seçmiştir. Neoliberal akımın temsilcileri sosyal güvenlik fonlarının yasal devlet tekelinde olmasının ya da başka bir ifadeyle kamu kontrolü altında bulunmasının sakıncalı olduğunu ileri

sürmektedirler. Örneğin Akalın'a göre bu durum kaynakların "piyasaya" göre değil "seçmen çoğunluğunun tercihlerine" göre kullanılmasına yol açtığı için sakıncalıdır (Akalın, 2003: 118). Mercedes-Benz Stuttgart Yönetim Kurulu üyesi Dr. Kurt S. Co-ruk'un aşağıdaki sözleri, bu "sakınca"nın ne olduğu ve sermayedarların sosyal güvenlik fonlarına bakışını hiçbir kuşkuyla yer bırakmayacak açıklıkta göstermektedir:

Aslında çok daha hızlı küreselleşebilirdik, fakat iki önemli engelle karşılaştık bu süreçte: demokrasi ve trilyonlarca dolar değerindeki emeklilik fonlarının kamu, yani ulus-devletlerin kontrolünde olması. Doğrudan yatırımların veya bir başka deyişle sanayi küreselleşmesi için gerekli adımları zaten yıllardan beri kat ediyoruz. Ama artık, bizim için asıl önemli olan, finansal sermayemizi küreselleştirebilmek. Yani borsalarda işlem gören hisse senetlerimizin prim yapması ve böylece bilanço varlıklarımızın, sermayelerimizin bilanço değerlerinin giderek daha da büyümesi, büyümesi... Fakat bunun için borsalara sürekli para girişi yapılması gerekiyor ve bu para da emeklilik fonlarında yatıyor. Bu emeklilik fonları (pension funds) özel aracı kurumların emrine tahsis edilecek olursa, borsalara kanalize edilecek ve biz daha da zenginleşeceğiz (akt. Erdenk, 2002: 14).

Aktarılan iki görüşten de açıkça görüldüğü gibi, asıl amaç sosyal güvenlik sistemlerinde biriken fonları piyasa kanallarıyla sermayedarlara kanalize etmek, başka bir deyişle bu fonlara el koymaktır. Zira uzun vadeli niteliğiyle emekliliğe yönelik fonlar, ekonomik gelişme için gereken kaynakları oluşturma açısından çok önemlidir. Sanayileşmiş ülkelerdeki tasarrufların önemli bir bölümünü emekliliğe yönelik fonlar (üçüncü basamak emeklilik fonları ile kısmen ikinci basamak prim esaslı fonlu emeklilik programları) oluşturur. Aşağıdaki tablo 1996 yılı sonu itibarıyla bazı OECD ülkelerinin emekliliğe yönelik toplam fon miktarını ve bunların Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH)' larına oranını göstermektedir:

Tablo.1- Sosyal Güvenlik Fonlarının Büyüklükleri

Ülkeler	Toplam Fon (Milyar \$)	Toplam Fon/GSYİH (%)
İtalya	36.3	3.0
Almanya	136.3	5.8
Hollanda	345.7	87.3
İngiltere	861.9	74.7
Japonya	1,919.7	41.8
ABD	4,303.0	58.2

Kaynak: www.sigortacity.com, 27.03.2003

Bu iştah kabartıcı tablo karşısında neoliberal yaklaşım sosyal güvenliğin devlet tekelinde olmaktan çıkarılmasını ve piyasaya teslimini savunmaktadır. Buna göre sosyal güvenlik sistemi “yeniden bölüşüm” için kullanılmamalı; toplumsal değil bireysel sorumluluk esasına göre yapılandırılmalı; sosyal yardımlar tüm yoksulları hedef almalı ve sosyal riskler karşısında toplum tarafından asgari bir geçim düzeyi geçici olarak sağlanmalıdır. (Akalin, 2003: 4). Şili örneğinden hareket eden bu görüşlerin en büyük destekçisi Uluslararası Para Fonu (*International Monetary Fund*, IMF) ve Dünya Bankası olmuştur. Örneğin Dünya Bankası 1994’te IMF’nin de desteğiyle yayımladığı ve büyük yankı uyandıran, taraftar toplayan raporunda sosyal güvenliğin özelleştirilmesini ele almıştır (Güzel, 1998: 275).

Dayanağını her sorunun piyasada, piyasanın kuralları çerçevesinde en uygun çözümünü bulacağı dogmasından alan bu görüşlerin sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesi için getirdikleri birinci öneriye göre kamu sadece en yoksul kesimlere asgari düzeyde yardım yapmakla sorumlu olacak, buna karşılık tüm sosyal riskler için sosyal koruma özel sigortalara devredilecektir. Özelleştirmeyi savunanların daha yumuşak görünen ikinci önerilerini ise, özel sigorta şirketlerinin “sağlık hizmetleri ya da hastalık sigortasının örgütlenmesine ve işleyişine artan oranda katılımını sağlamak” düşüncesi oluşturmaktadır (Güzel, 1998: 282).

Avrupa Birliği çerçevesinde de esnekleştirme, sosyal güvenlik sistemlerinin reform adı altında bireysel sistemlere dönüştürülmesi, işçi ve işverenlerin katılımıyla özel emeklilik fonlarının portföy yatırımlarında değerlendirilme uygulamaları çalışanlar açısından büyük tehdit oluşturmaktadır (Yılmaz, 2002).

İlk olarak Dünya Bankası’nın desteğiyle Şili’de uygulanmaya başlanan ve *Emeklilik Tasarruf Sistemi* (ETH) olarak adlandırılan sistemde devlet tümüyle sosyal güvenliğin dışına çıkartılmakta, “çalışan ya da işveren, devlete herhangi bir sigorta primi ödememekte; diğer taraftan da çalışana devlet tarafından herhangi bir emeklilik maaşı ödenmemektedir” (Jose, 1996: 3). Bunun yerine ücretin %10’u işveren tarafından kesilip çalışanların kişisel ETH’lerine yatırılmaktadır.

Şili’de sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesi, Şili Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı tarafından emekli maaşlarının devlet meselesi, dolayısıyla da “politikanın esiri” olmaktan kurtarılmış olması ve böylece bireylerin “kendi yaşamları üzerinde daha fazla söz sahibi” olmalarının sağlanmış olması gerekçeleriyle savu-

nulmaktadır (Jose, 1996: 3). Önce yapılmaması gerekeni yapıp sonra bunu kendisi yapmamış gibi gerekçe olarak kullanmanın tipik örneğini oluşturan bu söylemle Şili sistemi tüm dünyaya örnek olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Sistemin işleyişine güvence olarak ise devlet denetimi gösterilmektedir. İlginç olan nokta “politikanın esiri olmaması” için devletin elinden alınan sosyal güvenlik sistemlerinde çalışanların 15 adet şirket arasından seçtiği “Emeklilik Fonu Yöneticisi” adı verilen özel şirketlerin denetiminin devlete bırakılmasıdır. Bir başka ifadeyle kendi kuruluşlarını denetleyemeyen, politikanın esiri haline gelen devlet tarafından bu şirketlerin “portföylerinin düşük riskli olmasını temin etmek, hırsızlık ve yolsuzlukların önlenmesini sağlamak amacı ile” denetlenmesinin beklenmesidir (Jose, 1996: 3). Devlet bu denetimi yaparken de bir anlamda taşeron kullanacak ve bağımsız çalışan görevi denetim olan ancak devlete bağlı teknik bir müfettişlik aracılığı ile denetim sağlanacaktır (Özveri, 2000: 101).

Şili sosyal güvenlik sistemi tüm iddialarına karşın beklenen sonuçları verememiştir. Uzmanlara göre, Şili’de gerçekleştirilen değişiklik (dağıtım sisteminden sermaye biriktirme sistemine geçiş) tasarruflar üzerinde saptanabilir olumlu bir etki yapmamış, tersine artan giderler nedeniyle milli tasarruflarda azalmaya neden olmuştur (Sözer, 2000: 191). Öte yandan son yıllarda sistemin “çatırdamaya başladığı, yönetim giderlerindeki artışlar yüzünden primlerin arttırıldığı, 13 yıl boyunca yılda ortalama % 13 getiri sağlayan fonların yatırıldığı alanlarda işlerin iyi gitmemesi nedeniyle açık vermeye başladığı belirtilmiştir (Tuncay, 1997: 349). Aynı kaynağa göre, sisteme dahil olan 5 milyon işçiden sadece % 57’si prim ödemeye devam etmektedir ve işgücünün % 30’u sigortasız çalışmaktadır ki bu da üzerinde düşünülmesi gereken bir olgudur.

Bu sistem, 1993 yılında Peru, 1994 yılında Arjantin ve Kolombiya’da da uygulanmaya başlanmış, ama Dünya Bankası’nın tüm desteğine rağmen bu dört Latin Amerika ülkesiyle sınırlı kalmıştır. Özellikle Thatcher dönemi İngiltere’inde ve Reagan dönemi ABD’inde politikacılarca çok dillendirilmesine karşın çalışanların gösterdiği yoğun tepkiler nedeniyle söz konusu sistem söylem düzeyinde kalmış, hayata geçememiştir. (Özveri, 2000: 101)

Öte yandan sosyal güvenlik hakkının gerçekleştirilmesinin piyasaya bırakılamayacağını görmek için ABD ve İngiltere’de, dünyanın pazar ekonomisince en doğrudan yönetilen bu iki ülkesinde, piyasanın yaratmış olduğu sonuçlara bakmak yeterlidir. Yüksek vasıfla ve iyi ücretle çalışanlarla düşük vasıflı ve düşük ücret-

lerle çalışanlar arasındaki eşitsizlik ABD’de son on yılda, İngiltere’de ise geçen yüzyıldan bu yana artmış; yüksek istihdam oranlarına karşın ekonomik güvensizliğin de artması engellenememiş, düşük vasıflı işçiler için yeterli kazanç sağlayacak işler yaratılamamış; düşük ücretlilerin reel kazançları ve (ABD’de) emeklilik ve sağlık sigortası güvenceleri belirgin biçimde azalmıştır (Freeman, 1998: 32). Piyasa güçlerine kurumsal müdahalenin azaltıldığı İtalya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde de eşitsizlik artmıştır (Freeman, 1998: 32).

Piyanın yaratmış olduğu sonuçların rakamlarla ifadesi sonuçların daha somut görülmesini sağlayacaktır. ABD’de 1975-1995 döneminde ülkenin gayri safi yurtiçi hasılası iki misli artarken ücretler reel olarak % 13 gerilemiş; 40-50 milyon insan yoksulluk içerisinde yaşamak zorunda kalmıştır; her altı çocuktan birisi aşırı derecede yoksulluk koşullarında yetişmektedir. Hem ABD’de hem de Avrupa’da işgücü piyasasından dışlanan; işsiz kalan ya da çok düşük ücretlerle piyanın kıyısında çalışanlar, toplam çalışan nüfusun %30’unu oluşturmaktadır (Rocard, 1998: 47).

ABD’de sosyal güvenlik sistemlerinde yaşanan zayıflamanın toplumsal etkileri kendisini aratan oranda dışlanma, psikolojik endişe ve kamu alanının yok oluşu, siyasi katılımın giderek düşmesi, biçiminde gösterdiği vurgulanmıştır (Birnbaum, 1998: 438). Bu saptamayı yapan görüşe göre Amerikalılar çalışırken yurttaşlık haklarını emanet ya da teslim etmiş gibi davranmakta, başka bir deyişle iş hayatında bu haklardan feragat etmektedirler” (Birnbaum, 1998: 438).

Türkiye’de Sosyal Güvenliğin Tasfiyesi

Ne yazık ki Türkiye’de de, devletin yeniden yapılandırılması adı altında “yönetişim” ya da devletin özelleştirilmesi; “devlet et, süt üretmemeli” söylemiyle sanayisizleştirme; “Sosyal Güvenlik Reformu” adı altında sosyal güvenliğin özelleştirilerek tasfiyesi adım adım devreye sokulmuştur.

Türkiye’de sosyal güvenlikle ilgili olan herkes sosyal güvenlik sisteminde bir krizin varlığından söz ederek yakınmaktadır. Sisteme prim ödeyen aktif sigortalılar aldıkları hizmetlerin kalitesizliğinden ve yetersizliğinden; pasif sigortalılar yıllardır prim ödedikleri sistemin kendilerine bağladığı aylıkların azlığından; işverenler yüksek primlerin işçilik maliyetini attırdığından; devlet sosyal sigortalar kurumunun açıklarını kapamak için bütçeden yapılan transferlerin bütçe açıklarına neden olduğundan, ekonomik istikrarın bozulmasından; sosyal sigorta yöneticileri ise siya-

si müdahaleler ve sistemin popülist politikalara kurban edilmesinden şikayetçi olmaktadır. (Ekin vd., 1998: 75). Gerçekten de elli yıllık geçmişine karşın Türk sosyal güvenlik sistemi, 1990'lı yıllardan beri bir kriz içerisinde; temel fonksiyonlarını bile zorlukla yerine getirebilmektedir (Tuncay, 1997: 349).

Krizin birinci boyutunu finansman yetersizliği oluştururken ikinci boyutta sosyal güvenlik sisteminin kapsamına girenlere yeterli düzeyde, gereken kalitede ve gerektiği ölçüde koruma garantisi verilmemesi yer almaktadır. Krizden söz edildiğinde sorun olarak kaynak yetersizliği, gelir gider dengesizliği gündeme getirilmekte; sosyal güvenliğin temel amacını, yani şemsiyesi altına aldığı insanların toplum içinde insan onuruna uygun bir yaşam sürmesini ne ölçüde yerine getirdiği gözardı edilmektedir¹ (Ekin vd., 1998: 143). Oysa, gelir gider dengesini sağlamak için kapsamı ve etkinliği sınırlanarak temel amacından uzaklaşmış bir sosyal güvenlik sisteminin de, sorunlarını çözmüş bir sistem olarak nitelendirilmesinin mümkün olmadığı açıktır.

Öte yandan, sosyal güvenliğin içinde bulunduğu genel manzara baktığımızda, karşımıza ürkütücü bir tablo çıkmaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının kurulduğu günden bugüne kadar kasalarında birikmesi gereken fonlar ne yazık ki kelimenin tam anlamıyla yağmalanmış ve bugünkü noktaya gelinmiştir. Örneğin, Sosyal Sigortalar Kurumu 1960 yılından sonra toplamış olduğu primleri enflasyonun sadece 2 puan üzerinde bir getiri getirecek şekilde değerlendirilebilmiş olsaydı 1997 yılı itibarıyla SSK kasalarında 20 milyar ABD dolarının üzerinde bir fon birikmiş olacaktı (Kocaoğlu, 1997: 235). Bu fon yağmasına 5 milyonluk işsiz kitlesinin varlığından ve sayıları 4,5-5 milyon olduğu kabul edilen işçinin kaçak olarak çalıştırılmasından kaynaklanan (primlerin asgari ücret üzerinden kesildiği varsayılsa bile) ve 1,9 katrilyon olarak hesaplanabilecek kayıplar da eklenince sistem kendi açmazları içerisinde yuvarlanmaya mahkum olmak zorunda kalmaktadır.

1969 yılından bugüne kadar 11 kez hizmet borçlanması yasası çıkartılmış, bu yasalara dayalı olarak hizmet borçlanması yapanların borçlanılan süreye ilişkin primleri borçlanma tarihindeki asgari ücret üzerinden ve %20 oranında alınmış, 1992 yılında çıkartılan 3786 Sayılı Yasayla işverenlerin prim gecikme zammı ve faizleri tamamen veya kısmen affedilmiş, SSK fonları ucuz kredi olarak, devlet tahvillerine, KİT'lere ya da gelir olarak dahi nitelendirilemeyecek düzeyde kira getiren gayri menkullere yatırılmıştır (Süzek, 1997: 447).

Sosyal Sigortalar Kurumu'nca emeklilere yapılan toplam öde-

1 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının konuya yaklaşımı bu açıdan güzel bir örnek oluşturur: "Aktüeryal dengeleri bozulan sosyal sigortalar kuruluşlarına 1999 yılında Bütçeden yapılan transferler, Emekli Sandığında, faturalı ödemeler ve ek karşılık hariç, 504 trilyon lira, SSK'da 1.105 trilyon lira ve Bağ-Kur'da ise 610 trilyon lira olmak üzere, toplam 2.219 trilyon liraya ulaşmıştır. Yapılan toplam transferlerin GSMH'ye oranı yüzde 2.8 olarak gerçekleşmiştir" (DPT, 2000).

2 Batı Avrupa'da devletin sosyal güvenliğe katkısı, Almanya'da % 25.66, Belçika'da % 31.11, Danimarka'da % 85.70, Finlandiya'da %44.66, Yunanistan'da % 12.41'dir. Batı Avrupa ortalaması ise % 38 dolayındadır (SSK, 1995: 22). Öte yandan emeklilik yaşı bizden yüksek olan OECD ülkelerinde 60 yaş üzerinde emekli aylığı alanlar 1997'de %18 iken, bu oranın 2030 yılında % 30 olacağı hesaplanmaktadır. Bu oran Türkiye'de ise sadece % 8'dir (Kocaoğlu, 1997: 239).

3 TÜRK-İŞ'in 4447 sayılı yasanın etkileri üzerine yaptığı bir araştırmaya göre emekli aylıklarına yapılan zammın çok düşük oranda kalması ve prime esas kazanç sınırının artırılması SSK'nın Hazinesinin kaynaklarına ihtiyaç duymadan ödeme yapmayı 2000 yılı için kolaylaştırdıysa da, uzun vadede yasa, çalışanlar açısından büyük sorunlar yaratacaktır. Bunlar arasında emekli aylıklarının düşmesi, emeklilik yaşı yükseldiği için çalışanların sisteme duydukları güvenin azalması, kaçak işçi çalıştırmanın ve çalışmanın primler yükseldiği için daha da yaygınlaşması sayılmaktadır. Yapılan araştırmada bu etkilerin şimdiden hissedilmeye başlandığı, 2000 yılında üretimde ve işgücünde daralma olmamasına rağmen kayıt dışı işçilerin sayısında %3 oranında bir artış gözlemlendiği belirtilmiştir.

melerin % 62'sini oluşturan sosyal yardım zamları ise SSK'nın mali dengelerini alt üst eden bir diğer uygulamadır. Bu uygulama, her şeyden önce, söz konusu ödemeler prim karşılığı olmayan ödemeler olduğu için, en temel sosyal güvenlik ilkelerine ters düşmektedir (Süzek, 1997: 451). Sosyal yardım zamlarını devletin bütçeden karşılaması gerektiği halde, bu zamların ödemesi Sosyal Güvenlik Kurumu'nun sırtına yıkılmıştır².

Sosyal güvenlik sistemimizin yeniden yapılandırılması tartışmaları, 1990'lı yılların ortalarından sonra ülkemizde de yoğunluk kazanmıştır. Sosyal taraf olarak işçi işveren çevreleri, meslek odalarının da katıldığı bu yoğun tartışmalarda ayrımsız tüm taraflar sistemin sorunlu olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Hükümet sosyal güvenlik reformu konusunda hükümet çalışanlar yerine daha çok Dünya Bankası ve IMF uzmanlarıyla çalışmayı tercih etmiş, kamuoyuna "Sosyal Güvenlik Reformu" adı altında sunulan 4447 sayılı yasa çalışanlara rağmen, onlar dışlanarak çıkartılmıştır.

4447 sayılı yasa emeklilik için en az yaş sınırını kadınlar için 58, erkekler için 60 olarak belirlemiştir. Emekliliğe hak kazanmak için prim ödeme gün sayısını, prime esas kazanç sınırını ve prim payını arttırmıştır. Prim karşılığı olduğu için karşılıksız yararlanılması gereken sağlık hizmetleri için katılım payları getirilmiş ve çalışanların ailelerinin sağlık hizmetlerinden yararlanma koşulları ağırlaştırılmıştır. Ayrıca emeklilik maaşı artış oranı TÜFE göstergesine bağlanmıştır. Bu uygulamayla "emeklilerin ulusal gelir artışından pay alma beklentileri ortadan kaldırılmıştır. Böylece ücretlerin belirlenmesi ile ilgili yöntem siyasal süreç dışına çıkarılmış, bu aşamada olası bir toplumsal baskının etkileri ortadan kaldırılmıştır" (Birleşik Metal-İŞ).³

10 Mart 2000 tarihinde Hazine Müsteşarlığı tarafından Dünya Bankasına verilen "Türkiye Ekonomik Reform Kredisi Kalkınma Politikası Mektubu" başlıklı mektup hükümetin "mali açıdan sağlıklı ve adil bir sosyal güvenlik sisteminin sağlanması konusunda" girdiği üç aşamalı taahhüdü içermektedir. Buna göre birinci aşamada sosyal güvenlik sisteminin mali güvenilirliğini sağlamak için politika reformları "Pay-As-You-Go (PAYG), ikinci aşamada varolan üç sosyal güvenlik kuruluşunun (yani SSK Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın) birbirleriyle uyumlu hale getirilmesini sağlayacak örgütsel reformlar, üçüncü aşamada da "isteğe bağlı özel emeklilik sistemi"ni desteklemek için düzenleyici yasal çerçevenin oluşturulması gerçekleştirilecektir (Hazine, 2000).⁴

Bu reform programının uygulanabilmesi için Dünya Banka-

rı'ndan yatırım finansmanı şeklinde destek talep eden hükümet, yapılan reformla emeklilik yaşının büyütüldüğünü, aylık bağlama sisteminin değiştirildiğini, bu reform sayesinde GSMH'nin %3'üne yaklaşan sosyal güvenlik sistemi açığının bastırılmış olacağını belirterek yeni reformlar yapılmasının gerekeceğini bildirmektedir. Buna göre PAYG sistemi uzun vadede mali denge sağlayarak çok taraflı bir emeklilik sisteminin başlatılması için ortam yaratmak üzere tasarlanmaktadır. Bu nedenle işsizlik sigortasının bütçeye yük olmadan ve işgücü piyasasının şartlarını bozmadan uygulanması gereklidir. Ayrıca hükümet politika değişikliklerini Dünya Bankası ile işbirliği içerisinde yapacaktır.

Mektupta “Sosyal güvenlik reformunun ikinci aşamasının, 2000 yılında başlatılacak olan idari ve kurumsal reformlardan oluştuğu” anlatılarak söz konusu reformların “mevcut sistemin kapsamını, verimliliğini ve şeffaflığını” geliştireceği iddia edilmektedir (Hazine, 2000). Mevcut sistemin kapsamını, verimliliğini ve şeffaflığını geliştireceği iddia edilen idari ve kurumsal düzenlemeler ise; “mevcut üç sosyal güvenlik kuruluşunun koordine edilmesi ve birbiriyle uyumlu hale getirilmesi ile emeklilik, sağlık sigortası ve işsizlik sigortasının muhasebe ve idari işlevlerinin kesin olarak birbirinden ayrılması” şeklinde sıralanmaktadır.

Söz konusu mektupta, sosyal güvenlik sistemi reformunun üçüncü aşamasını “İsteğe bağlı ek emeklilik sistemi için yasal ve düzenleyici çerçevenin” kurulmasının oluşturduğu söylenmektedir. Gönüllü özel emeklilik programlarına ilişkin kanun taslağının hazırlandığı, kanun taslağının, “yeni gönüllü özel emeklilik programları ile kamu PAYG sistemi arasında uygun koordinasyonu” sağlayacağı belirtilmektedir. Kanun kapsamında özel emeklilik fonlarına izin veren ve bu fonları düzenleyen bir koordinasyon kurulu oluşturulacağı; bu kurulun söz konusu fonların yaptığı yatırımları denetleyen SPK ile yakın işbirliği içerisinde olacağı ve eşanlı olarak çıkartılacak bir kanunla yeni planların adil ve yeterli bir şekilde vergilendirilmesinin sağlayacağı belirtilmiştir (Hazine, 2000).

Yine Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda “Bireysel Emeklilik sigorta programları uzun vadeli, sosyal güvenlik politikası kapsamında, gönüllülük esasına dayanan, devletin denetiminde, özerk, mali sektör içinde örgütlenen teşvik sistemleri ile donatılan, kayıtdışı çalışmayı önleyen, zorunlu sigorta sistemini destekleyen ve tamamlayıcı bir fonksiyona sahip olacak şekilde uygulamaya konulacaktır” denmiştir (DPT, 2000).

4 Mektubun tam metni için bkz. www.treasury.gov.tr, indirilme tarihi: 25.03.2003

Sosyal güvenlik alanında bu doğrultuda atılan somut adımlardan birisi 4632 Sayılı Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile gerçekleşmiştir. 4632 sayılı yasa sosyal güvenlik sistemlerinin yetersizliğinden bunalmış kitlelerin ağzına bir parmak bal çalıp, özel sosyal güvenlik sistemlerine bir anlamda gönüllü geçişi sağlamaya çalışmaktadır (Erdenk, 2002: 14). Yasa ile bireylere bireysel emeklilik hesaplarına dayalı fonlu bir sistem oluşturmak ve fonların mali sektörde değerlendirilmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Amacın varolan sosyal güvenlik sistemine alternatif olmadığı ve bireylere ek gelir sağlamak olduğu söylene de, bu tarz uygulamaların dünyada kamu sosyal güvenlik sistemini zayıflatan sonuçlar yarattığı ve sonradan uygulanacak sosyal güvenlikte özelleştirme uygulamalarının ilk adımı olduğu belirtilmektedir (Birleşik Metal-İş). Fonlarda biriken hesaplar fon sahipleri tarafından yönlendirildiği ölçüde katılımcılara atfedilen mülkiyet ve kontrol yetkisi, piyasanın risklerine karşı da katılımcıları sorumlu hale getirmektedir. Borsaya ya da başka alanlara yatırılacak fonlar bir anda değersizleştiğinde sosyal güvenlik tamamıyla yokolma tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Sosyal güvenlik reformlarına bir bütün olarak baktığımızda bu reformlar, hem “kamuda istihdamın azaltılmasını hem de sosyal güvenlik sisteminin aşama aşama özel sektöre devredilmesini amaçlamaktadır” (Zabcı, 2002: 16). Artık sosyal politikanın yerini özel sektör ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde oluşturulacak bir yoksullukla mücadele stratejisi alacaktır (Zabcı, 2002).

Sosyal Güvenliğin Tasfiyesi Yoksulluğun Yönetilmesi Anlamına Gelmektedir

Sosyal güvenlik sisteminin özelleştirilmesinin en önemli destekleyicileri arasında IMF ve Dünya Bankası bulunmaktadır (Güzel, 1998, 275). Bu yolla bir yandan sosyal güvenlik kuruluşlarının fonlarına el konulurken bir yandan da sosyal güvenlik sistemleri adım adım tasfiye edilerek yoksulluğun yönetilir kılınması gerçekleştirilmek istenmektedir. Örneğin, sigorta veya sosyal güvenliğin olmadığı durumlarda hane halkı yoksullaşma konusunda daha riskli bir duruma gelmektedir (Derkon, 2003: 2). Program aslında oldukça tutarlı bir şekilde birbiriyle ilgisizmiş gibi görünen ancak tam aksine birbirini tamamlayan adımlardan oluşmaktadır.

Bu yaklaşıma göre; siyasal iktidarın teorik düzeyde de olsa seçimle belirlendiği sistemlerde siyasetçiler, partizanca tutumları,

seçmen çoğunluğunu memnun etme kaygısıyla izledikleri populist politikalarla piyasanın işleyişini bozmaktadır. Bu nedenle siyasilere hesap verme esasına dayalı bürokratik devlet yapısı “yönetişim” yaklaşımı temelinde yeniden yapılandırılmalı, devlet yönetimi adım adım siyasi otoriteden bağımsız kurullara terk edilmelidir. Siz buna yaşamının özelleştirilmesi ya da Güler’in sözleriyle “siyasal ve yönetsel iktidarın bu kez açık biçimde sermaye kesimine [teslimi]” de diyebilirsiniz.

Aynı mantığa göre sosyal güvenliğin kamusal bir faaliyet olarak yürütülmesi halinde kaynakların piyasaya göre değil, sosyal seçime daha doğrusu seçmen çoğunluğunun tercihlerine göre tahsisi kaçınılmazdır; bu nedenle de sosyal güvenliğin varlığı, sosyal güvelliğe taraf olan çoğunluğa (bu oran Türkiye’de nüfusun % 75’idir) kendilerinden daha zengin olduklarına inandıkları azınlığın gelirine el koyabilmek için yasal yani meşru bir gerekçe sağlamaktadır. Bu nedenle devletin sosyal güvelliğe müdahalesi, piyasa mekanizmasının başarısızlığını çözmek yerine, sosyal güvenlik sistemine sosyal seçim mekanizmasını yani genel oyu ikame ederek israfa yol açmaktadır (Akalın, 2003: 4). O halde sosyal güvenlik özelleştirilmelidir.

Devletin üretim sürecinden çekilip asli görevlerine dönmesi tezi sıkça işlenmiştir. Bunun yerini alacak olan yoksulluğun en az maliyetle yönetimi hedefinin farklı araçları olacaktır: Küçük ölçekli üretim ve el zanaatları projeleri, ihracata dönük şirketlere taşeronluğun teşviki, cemaat sistemine dayalı eğitim ve güvenlik gereksinimlerinin, mikro milliyetçilik, cemaatçilik, hemşehricilik gibi alt kimlik gruplarına aidiyetle giderilmeye çalışılması, yoksullukla mücadele adı altında, Fak-Fuk-Fon benzeri sosyal fonların devreye sokulması, uluslararası yardım kuruluşlarının bu sosyal fonları projeler temelinde desteklemeleri ve bu yardım kuruluşları aracılığı ile cemaat yönetimlerinin oluşturulması⁵.

Filiz Zabcı (2002) Dünya Bankası’nın Sosyal Risk Yönetimi kavramıyla nasıl yoksulluğu yönetmeye çalıştığını çok iyi göstermektedir. Dünya Bankası, Sosyal Riski Azaltma Projesi’yle krizden etkilenen yoksullara gelir desteği sağlamak, yoksullar için gelir ve istihdam yaratıcı fırsatları arttırma gibi önlemler önermektedir (Dünya Bankası 2001’den aktaran Zabcı, 2002: 17). Zabcı “daha önce bir hak niteliğinde olan ve devletin yerine getirmesi gereken hizmetlerin, şimdi bu tür projeler yoluyla birer yardım niteliğine büründürülmüş” olduğunun altını çizmektedir (2002: 21).

Çağdaş bir sosyal güvenlik sisteminin güvencesi altında, bu

⁵ Bu projenin nasıl Aşağı Sahra Afrika’sında, Güney-Doğu Asya, Latin Amerika’da yaşama geçirildiğini izlemek için bkz. Chosudovsky (1999).

güvenceyi bir hak olarak gören, dolayısıyla da kendisinde talep erki bulan, bu erki sınıf temelli örgütlerde kullanabilme potansiyeli taşıyan bireylerden oluşmuş bir toplumda yoksulluğu yönetmek zordur. Buna mukabil, sosyal fonlara, dolayısıyla *ihsanlara* muhtaç edilmiş, cemaatleştirilmiş, mikro milliyetçilikten hemşehirciliğe kadar bir dizi kimlikle atomize edilmiş bir toplumda, yoksulluk en az maliyetle yönetilebilir hale gelebilir.

Bu politika sayesinde yoksulluğun nedenlerinin sorgulanmasına izin vermeden; yoksulluğun altında yatan nedenleri, IMF ve Dünya Bankası'nın uyum politikalarını ve uluslararası finans kuruluşlarına ödenen borç faizlerini hiç gündeme getirmeden; medya kampanyalarıyla yoksulluğu yoksulların yeteneksizliklerine indirgeyerek yardım kampanyaları düzenleyip bu kampanyalarda kadınların çocukların bir ekmek için nasıl birbirlerini ezdiğini televizyonlardan sergileyerek yoksullukla mücadele ediyor-muş gibi görünüp, yoksulluğu sür git en az maliyetle yönetmek olanaklı hale gelecektir. Nitekim bu süreçte Türkiye de hızla yerini almıştır. Fak-Fuk-Fon'un kurulması, yoksul mahallerinde yiyecek dağıtımı adı altında insanların birbirine ezdirilmeleri, bu uygulamaların sürekli olarak televizyonlarda sergilenmesi düşünülen sosyal güvenlik uygulamalarının somut örnekleridir (Akkaya, 2000: 90).

Sonuç

Kapitalizm, eski kurumları yerle bir edip fabrika kentlerini yarattığı yüzyılın başında insan yiyen bir deve dönüşmüş ve sosyal güvenlik gibi bir kaygısı da olmamıştır. Dolayısıyla kapitalizm işçileri düşündüğünden ya da sosyal güvenlik gereksiniminin evrensel bir gereksinim olması nedeniyle, sosyal güvenlik kurumlarını yaratmamış, bu kurumlar işçilerin mücadelesiyle elde edilmişlerdir.

Bu yazıda kapitalist sermaye birikiminin 1990'larda geldiği noktada sosyal güvenlik hakkının sermaye/emek ilişkisi açısından nasıl bir anlam kazandığı gösterilmeye çalışılmıştır. Bu durumu üç noktada özetlemek mümkündür:

Sosyal güvenlik fonlarında biriken paralar iştah kabartmaktadır. Örneğin fonlarda biriken para ABD'de GSYİH'nin %58.2' si düzeyine ulaşmıştır. Ancak bu fonlar finansal piyasaların kırılganlığı ve krize açık oluşları nedeniyle çok kaygan bir zemindedirler.

Mercedes Benz Yönetim Kurulu üyesinin sözleriyle "trilyonlarca dolar değerindeki emeklilik fonlarının kamu, yani ulus devletlerin

kontrolünde olması” küreselleşmenin hızını kesmektedir, ancak sosyal güvenliği özelleştirecek reformların da yine devlet eliyle hayat geçirilmesi beklenmektedir.

Sosyal güvenlik, hak kavramı üzerinden siyasallaşmayı beraberinde getiren, kendisinde talep erki gören bireylerin ortaya çıkmasına neden olan, dolayısıyla da küresel kapitalizmin yönetim yeteneğini tehdit eden bir unsurdur. Sosyal güvenlik hakkının ortadan kaldırılıp sosyal güvenlik kuruluşları yerine sosyal fonların devreye sokulmasıyla hak kavramının yerini ihsan kavramı alacak, buradan da boyun eğen, siyasallaşmaktan korkan bireye ulaşılacaktır.

Toplumun atomize edilmesiyle -taşeron işçilerle daimi işçiler arasındakiler gibi sınıf içi bölünmelerin öne çıkarılması; etnik, yöresel farkların ön plana çıkarılarak aidiyetlerin alt kimliklere yönlendirilmesi- birlikte, sosyal güvenliğin tasfiyesi, yoksulluğun yönetilmesinin temel araçlarından birisi olarak tasarlanmıştır. Bu tasarımın sonuçta başarılı olup olmayacağını ise hiç kuşkusuz işçi sınıfının siyasal bir güç olarak toplumda belirleyici bir konuma yükselip yükselememesi belirleyecektir.■

Kaynakça

Akalin, G. (2003) "Sosyal Güvenlik Sistemimiz Sorunlar ve Çözüm Önerileri" *www.liberal-dt.org.tr/dergiler* indirilme tarihi 10.01.2003.

Akkaya Y. (2000) "Sosyal Güvenlik Tarihi Üzerine Notlar", *Toplum ve Hekim*, 15(12).

Berghman, J. (1996) "Avrupa Birliğinde Sosyal Güvenlik", Bosco, A. ve M. Hutsebaut (der.), *Avrupa'da Sosyal Koruma, ETUC-ETUI Konferansı, Brüksel*, Ankara: Türk Harp İş Sendikası.

Birleşik Metal-İş, *Sosyal Güvenlik*, Eğitim yayın no 4, *www.birlesikmetaldis.org.tr*, indirilme tarihi: 17.04.2003.

Birnbaum, N. (1998), *Sosyal Güvenliğin Geleceği: Rekabet mi Dayanışma mı? Avrupa'da Sosyal Koruma Değişim ve Sorunlar*, Ankara: Türk Harb-İş.

Chossudovsky, M. (1999) *Yoksulluğun Küreselleşmesi, IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü*, çev. N. Sapan, İstanbul: Çiviyazları

Çelik, N. (2000) *İş Hukuku Dersleri*, İstanbul: Beta

Dercon, S. (2003) "Risk and Poverty: Can Social Protection Reduce Poverty?", <http://www.econ.ox.ac.uk/members/stefan.dercon/EUseminar/Riskandpoverty.pdf>. indirilme tarihi 12.01.2003.

DPT (2000) VIII.Beş Yıllık Kalkınma Planı, *Resmi Gazete*, 5.7.2000, sayı 24100 mükerrer.

Ekin, N., Y. Alper, ve T. Akgeyik (1999) *Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma*, İstanbul: İTO.

Erdenk, E. (2002); "Sosyal Güvenlikte Özel Model Kavramı ve Uygulamaları", *Selüloz İş Dergisi*, 70.

Freeman, B. (1998) *Emek, Sermaye ve Sosyal Güvenlik: 21.Yüzyıla Hazırlanırken*, *Avrupa'da Sosyal Koruma Değişim ve Sorunlar*, Ankara: T.Harb-İş.

Güler, A. B. (2002) "Devletin Yeniden Yapılandırılması Üzerine" *Oknos*, 4(1).

Güzel, A. (1998) "Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi İçin Yeni Bir Örgütlenme Modeli", *Cumhuriyetin 75.Yılında Endüstri İlişkilerinde ve Emek Piyasalarının Düzenlenmesinde Devletin Rolü ve İşlevleri*, İstanbul: Türk Endüstri İlişkileri Derneği.

Hazine (2000) 10 Mart 2000 tarihli Niyet Mektubu,

www.treasury.gov.tr, indirilme tarihi: 25.03.2003.

Hutsebaut, M. (1998) *Avrupa'da Sosyal Koruma*, Ankara: Türk Harp İş.

Jose, P. (1996), "Çalışanların Güçlendirilmesi: Şili'deki Sosyal Güvenlik Sisteminin Özelleştirilmesi", *Cato Mektupları*, no. 10, Cato Institute.

Kocaoğlu, M.(1997) *Sosyal Politika, Türk Ağır Sanayi ve Hizmet Sektörü*, Ankara: Kamu İşverenleri Sendikası.

Özveri, M. (2000) *Yargı Kararları Işığında 506 Sayılı Yasa ve Sosyal Güvenlik*, İstanbul: Selüloz-İş.

Rocard, M. (1998) "Avrupa'da Emegün Geleceği ve Sosyal Güvenlik Üzerine Etkileri", *Avrupa'da Sosyal Koruma Değişim ve Sorunlar*, Ankara: T.Harb-İş.

SSK (1995) *35 soruda SSK Gerçeği*, SSK Yayını, No:575.

Süzek, S. (1997) "Sosyal Sigortalar Kurumunun Sorunları ve Yeni Tasarı" Kenan Tunçomağ' a Armağan içinde, İstanbul: İÜ, Hukuk Fakültesi Eğitim Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı.

Süzer, A. N. (2000) "Sosyal Sigortalarda Yeniden Yapılanma ve Şili Modeli", *Sosyal Politika Tartışmaları III* içinde, T.Haber İş.

Tuncay C, (1997), "Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reform İhtiyacı", *Kamu İş*, 4 (2).

TÜRK-İŞ, *Sosyal Güvenlik Reformu Kanunu Olarak Adlandırılan 4447 Sayılı Kanunun Sosyal Sigorta Kanunu ile ilgili 2000 Yılı Uygulama Sonuçları*, *www.turkis.org.tr*, indirilme tarihi 17.04.2003.

UNDP (1998), *Human Development Report 1998*, New York: UNDP/ Oxford University.

Yıldırım, E. (2000) "Küreselleşme, Refah Devleti ve Risk Toplumu", Bozkurt, V. (der.), *Küreselleşmenin İnsani Yüzü* içinde, İstanbul: Alfa.

Yılmaz, G. (2002) "Uluslararası Sendikal Hareketin Küreselleşmeye Cevabına Eleştirel Bir Yaklaşım", *Praksis*, 7.

Zabcı, F. (2002) "Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı?", *Tartışma Metinleri*, 51, Ankara Üniversitesi: Siyasal Bilgiler Fakültesi, Gelişme ve Toplum Araştırmaları Merkezi.